

(horuci ako oheň, voňavý ako kvet, ľahký ako pierko, bežať ako víchor) žiaci vytvorili aj takéto *Slnko je zubaté ako upír, žlté ako citrón, teplé ako polievka* *Kvety sú na lúke ako látka, farebné ako tempory* *Vzduch je čistý ako nová bábika* Všetky vychádzajú z hlbokého osobného zážitku a subjektívneho vnímania vlastností predmetov a javov

3 3 Silnú subjektívnu motiváciu mali aj riešenia, ktoré prekračovali hranice spisovnosti, napr. *Vzduch je špicový* *Vonku je perfíšne, neni sneh* *Deti zdrhli, ufujazdili, ubzikli, vystrelili, vy-/roz-/makali, vy-/za-/šprintovali, šmýkajte z domu* Ďalej oxymorické spojenia *strašne pekne, strašne vela* Sú to typické výrazové prostriedky žiackeho slangu so silným nábojom expresivity Na rozdielnosti podľa sídla respondentov (mesto — vidiek) upozornili prípady *sa pekne* oproti *sú pekne*, no hlavne spojenie, ktoré použili len žiaci z malotriednej vidieckej základnej školy *zvieratá/mládatá/štenca sa kotia/okotli oproti zvieratá sa rodia*

3 4 Znakom nepozornosti žiakov sú časté grafické a ortografické chyby, ktoré majú za následok komolenie slov, napr. *pereletujú* — preletujú, *putahuje* — pritaňuje, *perutený* — prečistený, dokonca aj *Aj nás nová jar pochádzala, vytrčila, pritaká von* *Slnko je kupovnejšie*

3 5 Pri hľadaní adekvátnej odpovede si žiaci vyskúšali aj bohaté derivačné možnosti jazyka, napr. *príroda oživila*, *slnko je teplotka, pripekavé, zohrievavé*, *kvety sú rozpučené* (v puku), *vzduch je prúdivý* (prúdi) Pri derivácii slov je silným motivujúcim činiteľom slovotvorná podoba bezprostredne susediacich slov prípadne ich zvuková podobnosť Logická presnosť či významová správnosť odpovede prestáva byť pre žiaka podstatná, takže mechanickým pridávaním istej slovotvornej prípony a napodobňovaním istého slovotvorného postupu mohli vzniknúť riešenia *Vzduch je volnejší, chutnejší, vônistý, kysličnejší* *Slnko je žlté, zubaté, štrbaté*. Aj v mechanickom obmieňaní predpôň žiaci našli produktívny prostriedok vzniku novotvarov, napr. *Lastovičky si veselo naletuju, nahietaju* *Aj nas nová jar navoláva, nazýva von*

3 6 Za nevhodné by sme mali pokladať odpovede, ktoré sa odklonili od témy Žiaci napríklad opisovali ine ročné obdobie *Vonku si všimli, že je leto, jeseň* *Kvety sú odkvitnuté, zvädnuté* *Vzduch je studený, horúci* Hlavné zadanie divergentnej úlohy 2 b) poskytlo najširšie možnosti uplatnenia fantázie, čo žiaci aj využili, takže vznikli odpovede z hľadiska našej témy nepodstatné, napr. *Vonku si všimli, že odbila štvrtá hodina, Sylvestra Stalлонеho vojakov že sa zrútil strom* a pod Humorne vyznievajú konštatovania typu *Lastovičky si veselo cvrlikajú, rapocú, pišta, škriekajú, krákajú, kričia* *Aj nás nová jar kričí, vyhrozí, trestá, vyhlási, vyplaší, vyryje, otepluje von* *Deti vypřchli z domu* Domnievame sa, že ich neadekvátne použitie v tomto kontexte nie je spôsobené významovou nejasnosťou slova, je

skôr úsilím o čo najvyššie skóre fluencie a originality, je prejavom detského zmyslu pre hru so slovom i zmyslu pre humor

3 7 Slovná zásoba v období mladšieho školského veku zaznamenáva prudký kvalitatívny i kvantitatívny nárast Zatiaľ čo v predškolskom veku sa v súvislosti so spoznávaním nových predmetov a javov k slovu priradujú predovšetkým jeho aktivítne charakteristiky, v mladšom školskom veku je slovná zásoba rozširovaná tým spôsobom, že sa na slovo vo väčšej miere pripínajú jeho deskriptívne atribúty (Maršálová, 1982) Konštrukcia 3 úlohy potvrdila výraznú prevahu deskriptívnych atribútov predmetov a tiež naznačila niektoré prevládajúce princípy štruktúrovania mentálneho slovníka detí, napr. na princípe koordinácie, subordinácie, negácie a pod. (Stejskalová, 1994) Prekvapila nás najmä intenzita, s akou sú na seba naviazané slová s kontrastným významom Ak dieťa prišlo na správnu odpoveď typu *Vzduch je ostrý* *Kvety sú voňave*, asociácia na základe tejto odpovede ich automaticky nútila vytvoriť nasledujúce riešenia *Vzduch je tupý* *Kvety sú nevoňavé* Na podobnom princípe vznikli odpovede napr. *Kvety sú hranaté, okrúhle, vlnité, nádherné, hnusné, malé, veľké, tučné, chudé, zlé, dobré* *Vzduch je rýchly, pomalý najrýchlejší, najpomalší, hustý, riedky, čierny, biely, malý, veľký, chorý, zdravý, ranný, večerný, mestský, dedinský, mierny, stredný* a pod, pričom niekedy obe tvrdenia sú logické a pravdivé, ale niekedy je jeden člen korelačnej dvojice, príp. aj obidva nezmyslom — nonsensom

4 1 Nonsens sa v encyklopedickom spracovaní (Malá československá encyklopédia, 1988) vysvetľuje ako **1. literárny žáner lyrickej poézie blízky groteske; 2. logický nezmysel, sporný výraz alebo systém výrazov, syntakticky nesprávne utvorený výraz porušujúci syntaktické pravidlá príslušného jazyka.** Dieťaťom utvorený nonsens vzniká zväčša náhodou, z detského nepochopenia zložitej skutočnosti Riešenia divergentnej úlohy vznikajú ako rad často veľmi náhodných asociácií, keď jedna odpoveď asociuje nasledujúce bez zrejmych logických súvislostí Detský nonsens zväčša zachováva syntaktické pravidlá jazyka, jeho nezmyselnosť skôr pramení vo svojskom zmyslovom vnímaní sveta farieb a vôní alebo je založený na detskej naivite chápania pojmov, zložitých dejov a cudzích slov Iné nezmyselné slovné spojenia a výroky sú odrazom bezuzdnej detskej fantázie, ktorá sa dokáže hrať so slovom a na slová, a preto mnohé z týchto riešení sú nonsensom len pre dospelého

4 2 Myslenie 9 až 10-ročného dieťaťa vytvorí jednoduchú analógiu: Na jar sa ľudia *studenšie* obliekajú (v zime teplejšie) Stromy *pučia* kvety *Vzduch je kyslík, je viac okyslenejší* Pokyn byť tvorivý a netradičný spolu s anonymitou dáva žiakovi odvahu použiť i slová, ktoré ho momentálne napadnú a ktoré sa mu páčia, hoci ich správny význam nemá celkom presne ujasnený, napr. *Slnko je prumitívne, je teplomilné* *Plody majú kvety, začínajú*